

RECENSIES

Johan Dambruynne, *Corporatieve middengroepen. Aspiraties, relaties en transformaties in de 16de-eeuwse Gentse ambachtswereld*. Verhandelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, deel xxviii (Gent: Academia Press, 2002) xi+884p. ISBN 90-382-0427-2.

Met zijn bekroonde doctoraatsverhandeling over het zestiende-eeuwse Gent heeft Johan Dambruynne een lang bestaande lacune in het historisch onderzoek weten te vullen. Eerder verscheen al een doorwrochte economische analyse (in 2001 verscheen *Mensen en centen. Het 16de-eeuwse Gent in demografisch en economisch perspectief*), in de voorliggende turf wordt de Gentse ambachtswereld diepgaand onderzocht. Dambruynne streeft hierbij niet naar uitputtendheid maar wel synthese en bekijkt daartoe de zestiende-eeuwse Arteveldestad vanuit een dubbel perspectief: enerzijds en vooral de corporatieve middengroepen –of beter: de ambachten– anderzijds de fundamentele politiekinstitutionele transformaties uit die tijd. De vergelijking tussen de vier perioden afgebakend door de *Concessio Carolina* (1540) en de calvinistische republiek (1577-1584), die voor de niet-ingewijde lezer iets ruimer geduid had mogen worden, staat centraal in elk van de analyses.

En dat zijn er wel wat, getuige de 221 tabellen, 44 grafieken en 39 bijlagen op liefst 884 pagina's. Gewapend met een groot aantal semi-prosopografische en uitgesproken kwantitatieve gegevens geeft Dambruynne originele en fundamentele bijdragen tot een beter begrip van de pre-industriële stedelijke samenleving. Achtereenvolgens werpt hij licht op de eenheid en (vooral) diversiteit binnen de ambachten op bedrijfstechisch, financieel en materieel gebied (hoofdstuk 1); de steeds wisselende toegangsmogelijkheden tot het meester- en dekenschap (2); de Gentse fiscale stratificaties en strategieën (3); de politieke machtsverdeling en bestuursmobiliteit in de vele geledingen van het stadsbestuur (4); tot slot de politieke en sociale (in)stabiliteit binnen de ambachten en de bredere Gentse stedelijke maatschappij (5).

Tegen deze achtergrond kan *Corporatieve middengroepen* als volgt in grote lijnen samengevat worden. In de eerste plaats kan de invloed van de keizerlijke bemoeienissen in de stad moeilijk overschat worden. Voor de ambachten, traditioneel particularistisch en bovendien ijzersterk politiek vertegenwoordigd in het welbekende regime der drie leden, betekende 1540 een fundamenteel breekpunt. Karel v versnipperde toen niet alleen de politieke macht van de meesters, ook het financiële en materiële kapitaal waarop zij hun identiteit en prestige grondvestten werd de ambachten onder de voeten weggehaaid. Dat de meest krachtadige (re)acties tijdens de kortstondige calvinistische republiek op het conto van net de ambachtsmeesters geschreven kan worden, mag in dit licht dan ook niet verbazen. Deze transformatie betekende trouwens geenszins, zoals tot nu toe abuisievelijk aangenomen, dat de ambachten geen politieke macht meer uitoefenden na 1540. In de schepenbanken en lagere bestuursapparaten figureerden de meesters nog steeds prominent, vaak zelfs dominant. Naast de rechtstreekse afschaffing van het regime der drie leden, trachtte de Habsburgse

vorst de ambachten ook indirect te verzwakken. Zo decreteerde de *Concessio* verder een nieuwe interne machtsstructuur (zonder ambachtsdekens), een decimering van de toetredingsgelden voor niet-meesterskinderen en een wijziging in het geprivilegieerde statuut van de erfelijke meesters. Beide laatste maatregelen waren bedoeld de ambachten met vers en dus minder opstandig bloed te bevolken en bevorderden daarnaast de professionele mobiliteit binnen de Gentse ambachtswereld.

Zoals gezegd lopen de tegenstellingen tussen de vier afgebakende periodes, elk een duidelijke reactie op de voorgaande, als een rode draad door het boek. De calvinistische republiek, opgericht in het spoor van een algemene opstand in de Nederlanden tegen Filips II (1577) en sterk gedragen door de ambachtsmeesters, greep nadrukkelijk terug naar de middeleeuwse drie leden als politiek institutioneel leidmotief. Van de weeromstuit dwong diezelfde Filips II in 1584 de stad en haar ambachten politiek definitief op de knieën met de strenge herinvoering van de Carolijnse *Concessio*. Nagenoeg alle door Dambruyne uitgevoerde analyses weerspiegelen deze dubbele tweedeling: enerzijds periodes van sociale democratisering en politieke inperking van de ambachten (1540-1577 en vanaf 1584), anderzijds net het omgekeerde tijdens de rest van de zestiende eeuw.

De grote verdiensten van dit boek mogen uit voorgaande wel duidelijk zijn, toch had het betoog nog aan kracht en consistentie kunnen winnen. Eén onbegrijpelijke omissie in dit uitdrukkelijk prosopografisch opgevat onderzoek is het ontbreken van een index op persoonsnamen. Dit punt is belangrijker dan het misschien lijkt, omdat men soms de indruk krijgt dat Dambruyne niet altijd het volle potentieel van zijn ruim 63.000 namen sterke databank wist te benutten. Zo moet de lezer grotendeels zelf de persoonlijke dwarsverbanden ontdekken tussen de verschillende hoofdstukken. Verder blijft het vrij vaag hoe breed of smal (politieke) 'families' gedefinieerd worden en is het mij niet helemaal duidelijk hoe zinvolle uitspraken over sociale mobiliteit geformuleerd kunnen worden zonder de gepaste systematische aandacht voor de sociale afkomst van de bestudeerde kandidaat-meesters buiten het op zich onvoldoende onderscheid meesters/niet-meesterszoon (hoofdstuk 2).

Deze opmerkingen verbleken echter naast de verdiensten van dit bijzonder breed opgevatte en steeds de vergelijking in tijd en plaats zoekende werk. Hoewel bijvoorbeeld de uitspraken over de Antwerpse middengroepen (gebaseerd op de interne logica van één belastinglijst) ietwat voorbarig lijken, zet Dambruyne zeer hoge standaarden voor toekomstig ambachts- en stadshistorisch onderzoek. *Corporatieve middengroepen* is niet alleen hét naslagwerk voor het zestiende-eeuwse Gent en haar ambachtswereld, maar verplichte lectuur voor ieder historicus geïnteresseerd in de pre-industriële Nederlanden.

Jord Hanus

Centrum voor Stads geschiedenis, Universiteit Antwerpen